

Türkiye ve Azerbaycan'ın Spor Yönetim Yapılarının Karşılaştırılması

Hakan ÖRNEK^{1A}

¹ Düzce Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Düzce, TÜRKİYE

Sorumlu Yazar: Hakan ÖRNEK: e-mail: ornek_hakan@hotmail.com

Çıkar Çatışmaları: Yazar(lar)ın beyan edeceği herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Telif Hakkı ve Lisans: Dergide yayın yapan yazarlar, CC BY-NC 4.0 kapsamında lisanslanan çalışmalarının telif hakkını saklı tutar.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın gerçekleştirilmesi ve yazılmasında bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve kullanılan tüm kaynaklara usulüne uygun şekilde atıfta bulunulduğu beyan edilmiştir.

A: Orcid ID: 0009-0006-4080-9594

Özet

Bu araştırmada ortak kültüre ve tarihe sahip iki ülke, Türkiye ve Azerbaycan'da beden eğitimi ve sporla ilgili bugüne kadar uyguladıkları spor yönetim yapıları incelenmiştir. Aynı zamanda spor yapılarını etkileyen yasal düzenlemeler, sporun kurumsal yapısı, devletlerin bu konuda attığı adımlar ve desteği karşılaştırılarak incelenmiş, aralarındaki benzerlik ve farklılıklar aranmıştır. Her iki ülkenin Gençlik ve Spor Bakanlıkları, Olimpiyat Komiteleri ve spor federasyonları ve bunlara bağlı olan diğer spor örgütlerinin faaliyetlerinde benzerlik ve farklılıklar bulunmuştur. Bu bağlamda, Türkiye ve Azerbaycan'da spor yönetim yapısını, gençlik ve spor işlerini etkileyen olgular arasındaki bazı benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmeye çalışılmış ve bunlar çalışmanın bulgular bölümünde ayrıntılı olarak sunulmuştur. Araştırmanın sonuç ve öneriler bölümünde araştırma sürecinde ulaşılan bilimsel sonuçlar özetlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Azerbaycan, Spor, Spor Yönetimi.

Comparison of Sports Management Structures of Türkiye And Azerbaijan

Abstract

In this study, the sports management structures implemented so far in physical education and sports in two countries with a common culture and history, Turkey and Azerbaijan, were examined. At the same time, the legal regulations affecting the sports structures, the institutional structure of sports, the steps taken by the states in this regard and their support were examined comparatively, and the similarities and differences between them were sought. Similarities and differences were found in the activities of Ministries of Youth and Sports, Olympic Committees and sports federations of both countries and other sports organizations affiliated to them. In this context, some similarities and differences between the phenomena affecting the sports administrative structure, youth and sports affairs in Turkey and Azerbaijan were tried to be determined and these were presented in detail in the conclusion and discussion section of the study. In the conclusion and discussion section of the thesis, the scientific results reached during the research process are summarized.

Keywords: Türkiye, Azerbaycan, Sport, Sports Management.

GİRİŞ

Sosyal hayatın önemli alanlarından olan beden eğitimi ve spor, kişiliğin gelişmesine, insan sağlığının korunmasına, işgücü kaynaklarının yüksek verimliliğinin sağlanmasına hizmet ederek ülkenin sosyo-ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadır. Beden eğitimi ve spor, bağımsız bir insan faaliyeti türüdür. Modern toplumdaki yeri ve rolü büyüktür. Beden eğitimi, sağlıklı bir yaşam tarzı oluşturur ve bu da sosyal ilişkiler üzerinde ciddi bir olumlu etkiye sahiptir (Ahmet ve Ayhan, 2015).

Düzenli beden eğitimi ve spor faaliyetleri, sağlığı korumak, güçlendirmek için aynı zamanda nüfusun çalışma kapasitesini artırmak için mükemmel bir mekanizmadır. Bu nedenle beden eğitimi ve spor alanı ve bu alanda yürütülen devlet politikaları nüfusun sağlıklı bir yaşam sürmesine ve bu sürenin artmasına katkıda bulunurlar (Yüksel, 2009).

Beden eğitimi ve spor alanındaki ulusal hedeflere ulaşmada ve stratejik görevleri çözmede önemli bir rol, yalnızca bölge yürütme makamları, yürütme organları ve ülkenin yerel makamları tarafından değildir. Aynı zamanda beden eğitimi ve sporla uğraşan kamu kuruluşları da oynar. Bu iş, çeşitli spor dallarının gelişmesini sağlayan spor federasyonları ve benzeri kuruluşlara verilir (Kaplan ve Akkaya, 2014).

Bugün hem Türkiye hem de Azerbaycan, prestijli büyük ölçekli uluslararası spor etkinliklerine üst düzeyde ev sahipliği yapan ve uluslararası spor yarışmalarında yüksek sonuçlar gösteren ülkelerden biri haline gelmişler. Bu ülkelerde spor artık diplomasinin bir aracı haline gelmiştir. İster Azerbaycan isterse Türkiye’de düzenlenen uluslararası spor müsabakaları, halkın hoşgörüsü, barış ve demokrasisinin önemli bir göstergesidir (Aslanlı, 2018).

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyetinin yürüttüğü spor yönetim politikalarını karşılaştırmalı olarak incelemek ve iki devletin spor yapılanması arasındaki farklılıkları tartışmaktır.

Bu çalışmada Türkiye ve Azerbaycan spor yönetimlerinin karşılaştırmaları yapılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla önce Türkiye’nin Cumhuriyet dönemi spor yönetim yapılanmaları ele alınmış, ardından Azerbaycan’ın spor yönetim geçmişi ve yapısına değinilmiştir. Son olarak ise iki ülkenin spor yönetim yapıları karşılaştırmalı olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Spor Kavramı ve Spor Yönetimi

Spor Kavramı

Desport, disport sözcüklerinden türetilen spor kavramı oyun, oyalanma, eğlenme ve işten uzaklaşma anlamına gelmektedir (Fişek, 1985). İnsanlar hayatta kalabilmek için doğayla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Spor ise mücadelenin tehlikelerden arındırılmış halde günümüze uyarlanmasıdır. Güreş, boks, atletizm, okçuluk, eskrim, kayak, kızak ve yüzmeyi insanların doğayla mücadelesinden evrilmiş spor branşlarına örnek verilebilir (Fişek, 1985). Kısaca insanoğlunun yaşamını devam ettirebilmek için zorunlu olarak yaptığı avlanma, atçılık, kürek çekme ve yelken gibi becerilere ihtiyaç kalmadığı için bu beceriler spor halini alarak günümüzde devam ettirilmektedir (Brasch, 1970).

Spor kavramı insanların ilgi alanlarına ve imkânlarına göre değişim göstermektedir. Spor bazı kişilere göre eğlence ve sağlık anlamına gelir. Bazılarına göre iş imkânı (profesyonel sporcular), bazı kişilere göre de bir çalışma alanı (federasyonlar, spor kulüpleri, spor turizmi)’dir (Parks, Zanger ve Quarterman 1998).

Genel olarak spor, içerisinde yarışma, rekreasyon ve dansı kapsayan fiziksel bir aktivitedir. Eski çağlarda spor hayatta kalabilmek için yapılan tüm aktiviteler olmakla beraber; günümüzde sosyalleşme, sağlık, eğlence ve iş imkânı olarak yapılmaktadır. İlk çağlarda insanın doğayla mücadelesi sporun başlangıcını oluşturur. Bu mücadele araçlı veya araçsız, temelinde savunma ve saldırı vardır (Fişek, 1998). Avrupa Konseyi (2001) sporu, “organizasyonel veya informal katılım, fiziksel fitness ve zihinsel sağlık amaçlı, sosyal ilişkiler formunda veya bütün düzeylerde yarışmalara katılmak gibi, fiziksel aktivitenin bütün formları” olarak tanımlamıştır.

Pitts, Fielding ve Miller (1994) sporu, “birinci derecede fitness, rekreasyon, yarışma ve serbest zamanla ilgili olan her aktivite, deneyim ve meslek” olarak ifade etmişlerdir. Buna göre spor, çeşitli kurallara bağlı ve araçlarla yapılan bir yarışma değil; yüzmeye, koşu, kürek ve dans gibi etkinlikleri de kapsamaktadır.

Spor Yönetimi

Spor teşkilat ve kurumlarının hedefleri doğrultusunda, amaç ve kurallara uygun olarak, iş gücü ve maddi kaynakları en etkili ve verimli şekilde kullanabilme faaliyetine spor yönetimi denir. Spor yönetimi, spor kuruluşu, sporcu, spor yöneticisi ve halk arasındaki ilişkileri düzenleyen mekanizmadır. Spor yönetimi, spor kulüpleri, milli ve uluslararası spor kuruluşları ve uluslararası spor organizasyonlarını da kapsamaktadır (Sunay, 1998).

Spor yönetimi normal yönetim anlayışından farklıdır. Spor ile ilgili üretim, hizmet, faaliyet ve organizasyonları da kapsar. Spor saklanabilecek bir ürün değil, faaliyetlerin anında izlendiği ve tüketildiği, sadece bir kişinin memnuniyetini kapsamayan, genele hitap eden bir sektördür (Basım ve Argan, 2009).

YÖNTEM

Bu başlık altında araştırmanın amacı, modeli, sınırlılıkları ve varsayımları alt başlıklar altında sunulmuştur.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada tarihsel ve karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır. Bunun için konu ile ilgili başta resmi kurum ve kuruluşlarda yer alan yazılı belgeler taranarak ikinci kaynaklarla birlikte doküman analizi yapılmıştır.

Tarihsel araştırma yöntemi, bir araştırmanın konusunun belirlenmesi ve alanının daraltılması, soruların oluşturulması, verilerin toplanması, seçilmesi, gruplandırılması, analiz edilmesi, oluşturulan sorulara yanıtların verilmesi ve araştırma raporunun yazılmasını kapsar. Bu işlem olgunun geçmiş, günümüz ve gelecekle ilişkisini anlamayı sağlamaktadır (Kurşun, 2011). Bu bağlamda Azerbaycan'ın Sovyetler Birliği döneminde ve sonrasında spor yönetim yapısının nasıl olduğunu ortaya koymak için bu yöntem tercih edilmiştir.

Bu yöntemin avantajı, tarihsel boyutun önemi ve bir ülkedeki spor yönetimi yapısının genel toplumsal çerçevesini dikkate almasıdır. Henry ve Spor ve Serbest Zaman Politikaları Enstitüsü (2007) tarafından “çok sayıda örnek devletin veya politika sisteminin karşılaştırılması, ayrıntılı analiz ve tarifi karmaşıklığı nedeni ile mümkün değildir ve dolayısıyla farklılıkları tanımlama yaklaşımının temel sorunu, yorumlamanın onaylanması ve tanımlayıcı olanın ötesine geçilmesidir” şeklinde belirtilmektedir (Hallman ve Petry, 2013).

Tablo 1. “Comparative Sport Development” Kitabının Karşılaştırmalı Odağı

Spor Sistemi ve Organize Sporun Yapısı	Sporun Finansmanı
Spor Politikası	Spora Katılım
Kaynak: Hallman ve Petry, 2013.	

Çalışmada Hallman ve Petry'nin (2013) ortaya koymuş olduğu bu karşılaştırma modeli kullanılmıştır. Türkiye'nin ve Azerbaycan'ın spor yönetim yapıları bu temel başlıklar altında ele alınmıştır.

BULGULAR

Azerbaycan'da 1920 yılında Sovyet hakimiyetinin kurulmasıyla spor dernekleri işçi ve asker cemiyetleri olarak kurulmuştur. Sovyet Rusya işçi ve askerlerin ruhsal ve bedensel gelişimleri için sporun kitleselleşmesine ağırlık vermiştir. Bu dönemde beden eğitimi ve spor askeri hazırlığın ayrılmaz bir parçası olarak görülmüş, sporun idaresi askeri eğitim organları tarafından yürütülmüştür. 1920 yılında okullarda beden eğitimi ve spor dersleri müfredata konmuştur. Bu yıllarda jimnastik, futbol, atletizm, güreş vb. pek çok spor branşı köy derneklerinde gelişmeye başlamış, 1921 yılından itibaren farklı branşlarda iller arası yarışmalar düzenlenmiştir. 1923 yılında “Genç İşçi” gazetesi ek olarak “Kızıl Sporcu” gazetesi yayınlamaya başlamıştır. Aynı yılın sonlarında Bakü'de beden eğitimi öğretmenlerini yetiştiren okullar açılmıştır. 1925 yılında madenciler, demiryolu çalışanları ve esnaflar spor bayramları düzenlemeye başlamışlardır. 1927'de I. Spartakiada düzenlenmiş, Azerbaycan bu yarışmalarda 18 ülke, 8 Kafkasya rekoru kırmıştır (Fomina, 2009).

Uzun yıllar Sovyet Rusya'nın etkisi altında kalan Azerbaycan spor gelişimi, 1989 yılında SSCB'nin dağılması ile her alanda olduğu gibi spor alanında yeni yapılanmalar gerçekleşmiştir. Milliyetçi duygular ve halkın beden sağlığı Azerbaycan spor yönetiminin birinci önceliğini belirleyen unsurlar olmuştur. Azerbaycan spor yönetimi tesisleşmeye büyük önem vermiştir. Azerbaycan'da sporu kitleleştirme çabalarının odak merkezinde kadınların, özellikle de yerli Azeri kadınların ve öğrencilerin düzenli olarak beden eğitimi ve spora yönlendirilmesi bulunmuştur.

1990'lı yılların başlarında Azerbaycan halkının üçte biri sporla meşgul olmuş, altıda biri ise spor kuruluşlarında çalışmıştır. Ülkede bulunan bütün kurum ve kuruluşlara ait takım sayısı 8000'e ulaşmıştır. Ayrıca, 70 tane stadyum, 2000'den fazla futbol sahası, 30'dan fazla yüzme havuzu, 1300 spor salonu ve 9000'e yakın oyun sahası bulunmaktadır (Fomina, 2009).

Takip eden yıllarda Azerbaycan'da spora yönelik önemli bir girişimde bulunulmuş, 26 Temmuz 1994 tarihinde Gençlik ve Spor Bakanlığı kurulmuştur. İlk defa 27 Aralık 1997 yılında "Beden Eğitimi ve Spor" hakkında kanun kabul edilmiştir. Azerbaycan'da sporun her yönden geliştirilmesi 1997 yılında kabul edilen "Beden Eğitimi ve Spor Hakkında" kanun ile düzenlenmiştir. Beden eğitimi ve spor hakkındaki kanunun 1. maddesine göre, ülkede beden eğitimi ve sporun geliştirilmesi devlet siyasetinin bir parçasıdır (Movasagh Behestani, 2016).

Türkiye Cumhuriyet öncesi başlayan BES uygulamaları ile yönetim, organizasyon ve eğitim alanında gelişmeler göstermiştir. Cumhuriyetle birlikte devlet yapısı içerisine giren BES, milli eğitim ve federasyonlar üzerinden sistemli bir yapıda Türk halkının spor kültürünün oluşması ve gelişmesi için düzenli bir şekilde kullanılmıştır. Bu süreçte Türkiye spor yapılanması farklı gelişim dönemleri ile şekillenmiştir.

Bunlar:

1. 1923 Öncesi Himayeciliğe Yönelik Dönem
2. 1922-1936 TİCİ – Gönüllü Birlikler Dönemi
3. 1936 Türk Spor Kurumu Dönemi
4. 1986 Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (GSGM) Dönemi
5. 2011 Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB) Dönemi

Türkiye ve Azerbaycan'ın spor yönetim yapılanmalarının karşılaştırılması, Hallmann ve Petry (2013)'nin oluşturduğu dört başlık altında ele aldıkları karşılaştırma modeli aracılığı ile yapılmıştır. Aşağıda bulgular bu dört başlık altında ele alınmaktadır.

Spor Sistemi ve Organize Sporun Yapısı

Türkiye ve Azerbaycan'ın spor sistemi ve organize sporun yapısının karşılaştırılması anayasa, organizasyon yapısı, özerk kuruluşlar ve spor uygulama alanı olarak dört başlık altında Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Türkiye ve Azerbaycan Spor Sistemi ve Organize Sporun Yapılarının Farklı Açılardan Karşılaştırılması

	Türkiye	Azerbaycan
Anayasa	Madde 58: “Devlet, istiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin... yetiştirme gelişmelerini sağlayıcı tedbirler alır...” Madde 59: “Devlet... sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur.”	Madde 16: “Azerbaycan devleti... toplum sağlığının ...gelişmesine yardım eder...”
Organizasyon Yapısı	* Gençlik ve Spor Bakanlığı -Merkez Teşkilatı -Taşra Teşkilatı	* Azerbaycan Gençlik, Spor ve Turizm Bakanlığı
Özerk Kuruluşlar	* Bağımsız Spor Federasyonları * Türkiye Futbol federasyonu * Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi * Türkiye Milli Paralimpik Komitesi	
Spor Uygulama Alanı	* Kulüpler	* Kulüpler

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Madde 58'de “Devlet, istiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin... yetiştirme gelişmelerini sağlayıcı tedbirler alır...”, Madde 59'da “Devlet... sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur” denilmektedir. Azerbaycan Anayasası'nın 16. Maddesinde “Azerbaycan Devleti... toplum sağlığının... gelişmesine yardım eder...” denilmektedir.

Organizasyon yapılarına bakıldığında hem Türkiye'de hem de Azerbaycan'da Gençlik ve Spor Bakanlığı spor organizasyonun en başında yer almaktadır.

Özerk kuruluşlar konusunda günümüzde Azerbaycan'da girişimler olsa da henüz tam bir yapılanma sağlanamamıştır. Türkiye'de ise özerk kuruluşlar olarak Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, Türkiye Milli Paralimpik Komitesi, Türkiye Futbol federasyonu, Bağımsız Spor Federasyonları spor yapılanmasında yer almaktadır.

Spor uygulama alanı olarak hem Türkiye'de hem de Azerbaycan'da kulüpler yer almaktadır.

Spor Politikaları

Azerbaycan spor politikalarının ilk zamanlarında beden eğitimi ve sporun işçilerin ve askerlerin ruhsal ve bedensel sağlıklarının geliştirilmesi oluşturmuştur. Sovyet Rusya'sı döneminde Azerbaycan spor politikalarında temel amaç olarak daima savaşa hazır gençliğin yetiştirilmesi temel alınmıştır. Bunda Sovyet Rusya'nın etkisi büyük olmuştur.

1986 yılında Sovyet Rusya'nın dağılması ve Azerbaycan'ın bağımsızlığını elde etmesinden sonra spor politikalarında önemli değişiklikler ve gelişmeler olmuştur. Bağımsız Azerbaycan'ın spor yönetiminin temel görevi sporcu sayılarının artırılması ve alınan sportif başarıların üst noktalara taşınması olmuştur. Bu amaçlara ulaşmak için antrenman sistemlerinin geliştirilmesi, tesisleşmenin artırılması ve antrenörlerin uzmanlık alanlarının yükseltilmesi zorunlu tutulmuştur. Azerbaycan olimpiik sporlara önem veren politikalara ağırlık vermiştir. Birçok branşta her yıl il ve ülke şampiyonaları düzenlenmiştir. Azeri sporcular Olimpiyat Oyunları, Dünya ve Avrupa şampiyonaları gibi pek çok uluslararası şampiyonaya katılmışlardır. Bağımsızlığını 1991 yılında ilan eden Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 90'lı yıllar beden eğitimi ve spor yönetiminin şekillenmeye başladığı dönem olmuştur. Azerbaycan spor yönetimlerinin teşkilatlanması amacıyla 1994 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığı kurulmuştur. Daha sonra bu bakanlığın adı Gençlik Spor ve Turizm Bakanlığı olarak değişmiştir.

Türkiye’de spor yönetim politikalarının oluşturulması Cumhuriyetin ilanında sonra düzenli bir yapıya kavuşturulmuştur. Türkiye, spor alanında vizyon, politika ve hedeflere ulaşma amacıyla, “Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi” oluşturulmuştur. Oluşturulan Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi ile spor alanındaki paydaşlarla programlar, projeler ve uygulamalarda ortak hareket edilmesi hedeflenmiştir. Bu politika belgesi, gençlik ve spor politikaları olarak iki bölümden oluşmuştur.

Türkiye’de spor politikaları; dostluk, barış ve etik değerlere bağlılık, araştırmaya ve bilgiye dayalı olmak, katılımcılık, mükemmellik, bütüncülük, saygı, fair play (adil oyun) ruhu, uygulanabilirlik, fırsat eşitliği, iş birliğine dayalı olmak, etkinlik ve verimlilik gibi temel ilke ve değerler üzerine kurulmuştur. Türkiye’de spor politikası; spor yönetimi, spor kültürü ve herkes için spor, elit sporcu yetiştirme, spor hukuku, engelliler ve spor, sporcu sağlığı ve uluslararası spor organizasyonları ve olimpiyatlar olmak üzere 7 başlık altında uygulanmaktadır.

Türkiye’de, spor yönetimi politikalarının uygulanmasında GSB, Spor Genel Müdürlüğü (SGM), Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), yerel yönetimler, Spor Toto Teşkilat Başkanlığı, Türkiye Futbol Federasyonu ve bağımsız spor federasyonları, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, Türkiye Milli Paralimpik Komitesi, spor kulüpleri ve spor kulüplerinin oluşturdukları üst birlikler ile üniversiteler etkin roller üstlenmişlerdir. Bakanlık bu politikaları; sporla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında iş birliğinin geliştirilmesi, yerel yönetimlerde sporun desteklenmesi, spor federasyonlarının yapılanması, spor kulüplerinin yeniden yapılanması, spor tesislerinin standartlara uygun olarak yapılması ve verimli kullanılması, sponsorluk ve spor ekonomisinin geliştirilmesi, sporun geliştirilmesinde ve yaygınlaştırılmasında medyanın etkin şekilde kullanılması başlıkları altında ele almıştır.

GSB’nın elit sporcu yetiştirme politikasını ise; uzman ve nitelikli teknik eleman yetiştirilmesi, ülke genelinde genel sportif yetenek taraması yapılması ve sportif potansiyel haritasının hazırlanması, yüksek performanslı sporcu yetiştirilmesi, başarının ödüllendirilmesi ve teşvik programlarının geliştirilmesi başlıklarında geliştirmiştir.

Türkiye’de GSB spor hukuku politikası sporcu haklarının korunması, sporda şiddetin ve düzensizliğin önlenmesi başlıkları altında ele alınmıştır.

Engelliler ve spor politikası GSB’nın Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesinde, spor tesislerinin engellilerin erişimine uygun hale getirilmesi, engellilerin sportif performanslarının arttırılmasına yönelik çalışmaların yapılması, eğitim kurumlarında engellilere yönelik faaliyetlere yer verilmesi, engellilerin spor aracılığı ile rehabilitesi şeklinde düzenlenmiştir.

Ülkemizde sporcu sağlığı politikaları, sporcuların sağlıklı bir şekilde spora katılımının sağlanması, spor yaralanmalarının önlenmesi ve tedavisinde gereken tedbirlerin arttırılması, sporcu beslenmesi ve dopingle mücadelenin yaygınlaştırılması amaçları kapsamında düzenlenmiştir.

Uluslararası spor organizasyonları ve olimpiyatlara yönelik GSB’nın Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesinde, İstanbul’un Olimpiyat ve Paralimpik Oyunlarına adaylığı ile ilgili çalışmaların yürütülmesi, uluslararası spor organizasyonlarının ülke genelinde yapılmasına dair çalışmaların sürdürülmesi, olimpiyatlar ve uluslararası spor organizasyonlarına katılım ve sporcuların en üst seviyede performansla ulaşmasını sağlayacak yapının oluşturulması, sporda gönüllülük sisteminin oluşturulması başlıkları altında ele alınmıştır.

Sporun Finansmanı

Bir ülkede sporun gelişmesinde insan kaynaklarının yanında önemli olan kaynaklardan biri de finansman sorunudur. Hem Türkiye’de hem de Azerbaycan’da sporun finansmanı büyük ölçüde kamu bütçesinden sağlanmaktadır. Spor kulüpleri, sivil toplum örgütleri, dernekler, vakıflar ve özel spor tesislerinin finansmanı ise üyeler, sponsorluk, reklam, taraftar, salon, bilet vb. şekillerde karşılanmaktadır.

Beden eğitimi ve sporun amacı, insanların sağlığını korumak ve güçlendirmek, yaşamı uzatmak, kısacası sağlıklı bir yaşam tarzı sürdürerek genel anlamda gelişmiş bireyler yetiştirmektir. Beden eğitimi ve kitle sporlarının geliştirilmesi devletin görevi olmasına rağmen kamu kuruluşları özellikle sendikalar, medya ve gençlik kuruluşları bu işin dışında kalmamış ve her zaman bu işin içinde olmuştur. Beden eğitimi takımları,

spor kulüpleri, sağlık spor kulüpleri Azerbaycan'da beden eğitimi hareketinin gelişiminin her aşamasında halka, emekseverlere hizmet etmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti'ni uluslararası müsabakalarda resmi olarak temsil etme hakkı, ilgili yürütme organına, ilgili spor federasyonlarına veya onun öngördüğü şekilde spora yönelik diğer kamu kuruluşlarına aittir (Mehmetoğlu, 2010).

Federasyonların mülkiyeti aşağıdaki alanlardan oluşmaktadır:

- Üyelik haklarından elde edilen gelirlerden:
- Lisanslar ve hakemlik toplantılarından:
- Azerbaycan Cumhuriyeti Gençlik, Spor ve Bakanlığı, Olimpiyat Komitesi fonundan:
- Devletten ve diğer kuruluşlardan bağışlar:
- Spor etkinlikleri, ekonomik ve reklamcılık faaliyetlerinden elde edilen gelirler:
- Tüzel kişiler ve bireyler tarafından sağlanan gönüllü fonlardan:
- Protesto ve ceza gelirlerinden ve diğer gelirlerden (Mehmetoğlu, 2010).

Federasyon hesabına elde edilen gelirler şunlara harcanır: zorunlu transferler, ödemeler, tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışanlar için bir maaş fonunun oluşturulmasına, sporcuları, antrenörleri ve çalışanları ödüllendirmek, davet ve diğer yol masrafları ile yarışmalara katılmak için, federasyonun maddi ve teknik temelini güçlendirmek, profesyonel sporcular, üst düzey uzmanlarla sözleşme bağlanmak, milli takım üyeleri ile eğitim kampları düzenlemek, modern ekipman ve spor malzemelerinin satın alınması ve diğer harcamalar (İsayev, 2016).

Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Spor federasyonları herhangi bir spor türünün ulusal ve uluslararası mevzuata uygun spor branşı ile gerekli faaliyetleri yürüten, sporun ülke içerisinde yaygınlaşmasını ve gelişimini sağlayan, sporla ilgilenen herkesin kolay bir şekilde ulaşabilmesi ve yerel yönetimler ile işbirliği yapabilmesi için ülke sınırları içinde teşkilatlanan, çeşitli projeler hazırlanması ve uygulanmasıyla sporun altyapı ve gelişimini sağlayan bir spor sistemi olarak görev yapar. Bütün bunlarla birlikte kulüplerin, sporcuların ve antrenörlerin tescil işlemlerini yapılması ve yüksek performanslı sporcular yetiştirilmesi de federasyonların görevleri arasında yer almaktadır. Tüm bu işlemleri yapabilmek için ise spor federasyonlarının bütçesi, genel müdürlük bütçesinden gelen pay, yayın hakları, sponsorlar, kurum ve kişiler, ceza ödemelerinden aldıkları ücretler ile oluşturarak işleyişini temin etmektedir (Çakır ve Çakır 2021).

Türkiye'de Gençlik ve Spor Bakanlığı 2022 yılı toplam bütçesi 48.709.102.320 TL olup, bunun 48.543.273.865 TL'si 2022 yılında kullanılmıştır (<https://gsb.gov.tr/haber-detay.html/452>).

Spora Katılım

Azerbaycan'da BES'a katılımı sağlayan kurum ve kuruluşlar arasında, Azerbaycan Gençlik, Spor ve Turizm Bakanlığı, Federasyonlar, Kulüpler ve Okullar yer alırken Türkiye'de ise; Türkiye Gençlik ve Spor Bakanlığı, Federasyonlar, Belediyeler, Kulüpler ve Okulların yer aldığı görülmektedir.

Türkiye'de ve Azerbaycan'da spora katılımı benzer kurumlar bulunmasına rağmen Türkiye'de ayrı olarak belediyelerin önemli bir spora katılım ortamı ve imkânı sunan bir kurum olduğu görülmektedir.

BES organizasyon türleri olarak her iki ülkede de Ligler, Şampiyonalar ve Uluslararası organizasyonlar yer almakta, Türkiye'de uluslararası bölgesel şampiyonalar daha sık düzenlenmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmanın tarihi, araştırılan sorunun tam olarak anlaşılmadığını ve daha geniş bir açıklamaya ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Çalışmanın ana konusu Türkiye ve Azerbaycan'da beden eğitimi ve spor alanında geçmişten bugüne kadar gerçekleştirilen spor yönetimi politikalarını ve yapılarını incelemektir.

Bilgileri incelendiğinde her iki ülkenin spor organizasyonlarının tabi olduğu yasalar açısından benzerlikler görüyoruz. Aynı zamanda Türkiye ve Azerbaycan'da spor bakanlıklarının yapısına bakıldığında, her iki ülkede de sporun tabi oldukları hukuk normlarına göre yöneten organın önce özerk olduğu, sonra bakanlık haline geldiği görülmektedir.

Farklılıklar ise spor organizasyonlarının denetiminde görülmektedir. Böylece Azerbaycan'daki bazı spor kuruluşlarının denetimi ve yönetimi Azerbaycan Spor Kuruluşları Sendikaları Birliği tarafından yürütülmektedir. Sendikalar, gönüllü spor topluluklarının, spor kulüplerinin, çocuk ve gençlik spor okullarının, spor komplekslerinin ve sendika sisteminde faaliyet gösteren diğer tesislerin faaliyetlerinin merkezi koordinasyonunu sağlar. Türkiye'de ise Gençlik ve Spor Bakanlığı bu görevleri üstlenmektedir.

Azerbaycan SSCB üyesi olduğu dönemde tüm temel spor politikası devlet tarafından belirlenirdi. O, dönemde spor toplum içerisinde bir zorunluluk haline gelmişti. Her kuruluş kendi bünyesinde spor müsabakalarına ev sahipliği yapmaktan sorumluydu. Azerbaycan'ın Sovyetler yönetimi, şehirlerdeki tüm yeni kasabalarda stadyumlar, kapalı spor salonları, yüzme havuzları ve açık hava spor sahaları inşa etmek zorundaydılar (Yüksel, 2009). Kamu politikası veya başarılı ve yetenekli sporcular rejimi desteklemek için sürekli olarak desteklendi. Spor aynı zamanda devletin bütünlüğünü, ideolojinin devamını ve ittifak dahilindeki farklı kültürlere sahip olan halkların birliğini ve barışını sağlamanın bir aracı olarak görülmekteydi.

Azerbaycan'ın zengin spor gelenekleri, devlet bağımsızlığının yeniden tesis edilmesinden ve SSCB'den ayrılmasından sonra ülkede beden eğitimi ve çeşitli sporların gelişmesi için geniş fırsatlar açmıştır. Bu alan o günden devletin iç ve dış politikasının önceliklerinden biri olarak hareket etmeye başlamıştır (Aslanlı, 2018).

Spor sistemi ve organize sporun yapısı açısından Türkiye ve Azerbaycan'ın karşılaştırması yapıldığında; Anayasa, organizasyon yapısı, özerk kuruluşlar ve uygulama alanı ile ilgili kısımlar ele alınmıştır:

- Azerbaycan Anayasasında spor ve turizm odaklı maddelere az yer verilmiş, Türkiye'de ise gençlerin yetiştirilmesi ile sporun kitlelere yayılması ve sporcunun korunması üzerinde durulmuştur.

- Merkezi spor yönetim teşkilatlanması açısından, Azerbaycan'da başta Cumhurbaşkanlığı olmak üzere Azerbaycan Gençlik Spor ve Turizm Bakanlığı ve Bölgesel Spor Toplulukları tarafından yönetildiği görülmektedir. Türkiye'de ise şemsiye kuruluş olarak sadece GSB sporun yönetiminden sorumlu kurum olarak yer almaktadır. Aynı zamanda GSB, spor yönetiminin tepesinde yer alan ve gençlik ve spor faaliyetlerine yönelik olarak kararlar alan ve uygulayan kamu kurumudur (Gök ve Sunay, 2010). Futbol Federasyonu, Milli Olimpiyat Komitesi ve Milli Paralimpik Komitesi Azerbaycan spor yönetim teşkilat yapısı içinde resmi olarak yer alırken Türkiye'de bu kurumların her biri ayrı ve özerk olarak faaliyet göstermekte, devletin spor yönetim yapısına dolaylı destek vermektedir.

- Taşra teşkilatına bakıldığında her iki ülkede de benzer bir yapı olduğu, il ve ilçeler üzerinden organize edildiği, Azerbaycan'da bu yapının "yerel özerklik temsilcileri" adı altında yönetildiği görülmektedir.

- Her iki ülkenin spor dallarının uygulama açısına bakıldığında, tabanda kulüplerin yer aldığı görülmektedir. Kulüpler sportif uygulamalarını ilgili spor dallarının bağlı olduğu spor federasyonlarının kuralları üzerinden yürütmektedirler (Sunay, 2019).

Öneriler:

- BES alanında ülke spor yönetim yapıları karşılaştırmalarına yönelik yapılacak çalışmalarda, her ülkenin ulaşılabilecek verilere sahip olmasına dikkat edilmelidir.
- Ülke karşılaştırmaları spor yönetimi alanının tüm bölümleri üzerinden değil, ayrı ayrı her biri üzerinden yapılarak daha derinlemesine çalışmalar üretilebilir.
- BES alanında ülke karşılaştırmalarını farklı kuramlar üzerinde yaparak çalışmalar arttırılabilir.

KAYNAKLAR

1. Aslanlı, G. (2018). Azerbaycan Cumhuriyeti beden eğitimi ve spor alanında devlet politikaları (Yayımlanmamış doktora tezi). Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Bakü, Azerbaycan.
2. Basım, H. N., & Argan, M. (2009). Spor yönetimi. Ankara: Detay Yayıncılık.
3. Brasch, R. (1970). How did sports begin? A look into the origins of man at play. New York.
4. Çakır, G., & Çakır, S. (2021). Türkiye ulusal spor federasyonlarında ters VZA ile kaynak tahsisi. Artvin Coruh University International Journal of Social Sciences, 7(1), 150-164.
5. Dever, A., & İslam, A. (2015). Tarihsel süreç içerisinde Türk kültüründe spor algısı. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(5), 46-61.
6. Fişek, K. (1985). 100 soruda Türkiye spor tarihi. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
7. Fomina, M. (2009). Sovyetler Birliği'nin iç ve dış politikasında beden terbiyesi ve sporun rolü (1917-1940) (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
8. Gök, Y., & Sunay, H. (2010). Türkiye ve Fransa'da uygulanan spor yönetiminin kamu yönetimi açısından karşılaştırılması. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 8(1), 7-16.
9. Hallmann, K., & Petry, K. (2013). Comparative sport development. London: Springer.
10. İsayev, H. (2016). Olimpiya tarixi, idman siyasəti. Bakü: Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesi. <http://www.e-library.sport.edu.az/district/servlet/presentlistsitesform.do> (Erişim tarihi: 21 Aralık 2023)
11. Kaplan, Y., & Akkaya, C. (2019). Spor kültürü ve Türkiye'de spor. International Journal of Sport Culture and Science, 2(Özel Sayı 2), 114-119.
12. Kasapoğlu, M. (2022). 2022 bütçe görüşmeleri. <https://gsb.gov.tr/haber-detay.html/452> (Erişim tarihi: 21 Aralık 2023)
13. Kurşun, Z. (2011). Tarih Metodu. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
14. Mehmetoğlu, E. (2010). Azerbaycan anayasasında yürütme erki (Yayımlanmamış doktora tezi). DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
15. Movassagh Behestani, M. (2016). Bazı İslami ülkelerde beden eğitimi ve spor öğretmeni yetiştirme: Türkiye, Azerbaycan ve İran örneği (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
16. Parks, J. B., Zanger, B. R. K., & Quarterman, J. (1998). Contemporary sport management. USA: Human Kinetics.
17. Pitts, B. G., Fielding, L. W., & Miller, L. K. (1994). Industry segmentation theory and the sport industry: Developing a sport industry segment model. Sport Marketing Quarterly, 3(1), 15-24.
18. Sunay, H. (1998). Spor yöneticilerinin nitelikleri ve eğitimi. Gazi Beden Eğitimi Spor Bilimleri Dergisi, 3(1), 59-68.
19. Sunay, H. (2019). Türkiye, Almanya, ABD ve Avustralya spor sistemlerinin bazı değişkenler açısından karşılaştırılması. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 14(20), 488-513.
20. Yüksel, M. (2009). Sovyet dönemi ve sonrasında Azerbaycan'da spor (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.